

Lisans Öğrencilerinin Değer Yönelimleri: Karşılaştırmalı Bir Analiz-Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Örneği*

Value Orientations of Undergraduate Students: A Comparative Analysis - Example of Van Yuzuncu Yil University

Mehmet Emin KALGI

Dr., Din Psikolojisi Anabilim Dalı
PhD., Department of Psychology of Religion
Sanliurfa, Turkey
mehmet.emin.63.21@gmail.com
orcid.org/0000-0001-6999-5059

Ali İNAN

Dr., Din Sosyolojisi Anabilim Dalı
PhD., Department of Sociology of Religion
Van, Turkey
inan.ali@hotmail.com
orcid.org/0000-0001-8527-3654

Muhyettin ÖZEN

Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Eğitimi Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi
PhD. Student, Ankara University, Social Sciences Institute, Department of Education of Religion,
Van, Turkey
yunus-muhittin@hotmail.com
orcid.org/0000-0002-7277-4561

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 13 Ekim / October 2020
Kabul Tarihi / Accepted : 05 Kasım / November 2020
Yayın Tarihi / Published : 15 Aralık / December 2020
Yayın Sezonu / Pub Date Season : Aralık / December
Cilt / Volume: 7 • Sayı / Issue: 2 • Sayfa / Pages: 559-580

Atıf / Cite as

Kalgi, Mehmet Emin. vd. "Lisans Öğrencilerinin Değer Yönelimleri: Karşılaştırmalı Bir Analiz-Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Örneği". *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/2 (2020), 559-580.

Doi: 10.33460/beuifd.810238

İntihal / Plagiarism

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.
This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Yayın Hakkı / Copyright®

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi tarafından yayınlanmıştır. Tüm hakları saklıdır.
Published by Zonguldak Bulent Ecevit University, Faculty of Theology, Zonguldak, Turkey. All rights reserved.

* Araştırmada kullanılan veriler 2019 yılında elde edildiği için "Etik Kurul İzni" zorunlu değildir. As the data used in the research were obtained in 2019, "Ethics Committee Approval" is not compulsory.

Öz: Bu araştırmada, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerin en çok hangi değerleri tercih ettiklerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Betimsel türde yapılan bu araştırmanın verileri; bu araştırmayı yürütenler tarafından geliştirilen "Kişisel Bilgi Formu" ve "Schwartz Değerler Ölçeği" kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmanın evrenini, Van YYÜ'de öğrenim gören öğrenciler; örneklemini ise bu öğrenciler arasında seçkisiz örnekleme yöntemlerinden tabakalı örneklem tekniği ile seçilen 353 öğrenci oluşturmaktadır. Bunların %49.9'u (176) kadın, %50.91 ise (177) erkektir. Katılımcıların yaş aralığı 18-32 arasında değişmekte, yaş ortalaması ise 22.09'dur. Öğrencilerin değer yönelim puanlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için bağımsız t-testi kullanılmıştır. Farklı fakültelerde okuyan öğrencilerin değer yönelimleri puanları arasındaki farklılıkları incelemek için tek yönlü ANOVA uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre erkeklerin güç, başarı, hazcılık, uyarılım ve geleneksellik değerlerine yöneldikleri; kadınların ise özyönelim, evrensellik, iyilikseverlik, uyum, güvenlik ve dindarlık değerlerine yöneldikleri tespit edilmiştir. Bununla birlikte uyum, güvenlik ve dindarlık değer yönelimlerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaştığı görülmüştür. Ayrıca, veterinerlik fakültesi hazcılık; eğitim fakültesi özyönelim ve iyilikseverlik; iktisadi ve idari bilimler fakültesi (İİBF) uyarılım; ilahiyat fakültesi evrensellik, uyum, güvenlik ve dindarlık; mühendislik fakültesi ise güç, başarı ve geleneksellik değer(ler)ine yönelmiştir. Güç, başarı, hazcılık, uyarılım ve evrensellik değerlerinin puan ortalamaları fakülte değişkenine göre farklılaşmazken; özyönelim, geleneksellik, uyum, güvenlik ve dindarlık değerlerinin puan ortalamaları fakülte değişkenine göre farklılaşmıştır.

Anahtar Kelimeler: Değer Yargıları, Değer Yönelimleri, Üniversite Öğrencileri Schwartz Değerler Ölçeği, Dindarlık.

Abstract: This research aims to determine the values which are preferred mostly by the students studying in various faculties of Van Yüzüncü Yıl University (YYU). Data of this descriptive research was obtained through "Personal Information Form" and "Schwartz Value Scale." Research population is composed of the students of Van YYU, and research sample covers 353 students selected by stratified sampling, which is among the random sampling methods. Independent t-test was used to determine whether value orientation scores of the students differ according to gender variable. One-way ANOVA was applied to analyse the differences among value orientation scores of students in different faculties. Results indicate that male students have a tendency towards power, achievement, hedonism, stimulation and tradition while the female towards self-direction, universalism, benevolence, conformity, security and piety. However, it was observed that conformity, security and piety value orientations differ according to gender variable. Moreover, students in veterinary faculty had a tendency towards hedonism while those in education faculty towards self-direction and benevolence; those in faculty of economics and administrative sciences towards stimulation; those in theology faculty towards universalism, conformity, security and piety and those in engineering faculty towards power, achievement and tradition values. Score averages for power, achievement, hedonism, stimulation and universalism did not differ according to faculty

variable but those for self-direction, tradition, compatibility, security and piety differed in that respect.

Keywords: Value Judgements, Value Orientations, University Students Schwartz Value Scale, Piety.

Giriş

Bireysel ve toplumsal hayatta yadsınamaz bir olgu olan değerlerle ilgili uzun süredir devam eden tartışmalar genel olarak, değerlerin ne olduğu ve birey ve toplum düzeyinde nasıl bir etkiye sahip olduğu hususunda toplanabilir. Değerlerle alakalı araştırmalar, bir ilim dalı ile sınırlı kalmaktan ziyade psikoloji, sosyoloji, eğitim ve din gibi sosyal bilimlerde ilgi görmektedir.¹ Değer, farklı disiplinler tarafından farklı anlamlar yüklenilen bir kavramdır.² Muhtemelen bu geniş kullanım yelpazesinden dolayı değerler konusunda üzerinde konsensüs sağlanmış bir tanım bulunmamaktadır.³ Bununla birlikte değerler hakkındaki tartışmalara bakıldığında "değerler, toplumun geneli tarafından kabul edilen ortak kavramlar"⁴ şeklindeki özellikleri üzerinde durulduğu söylenebilir. Değerlerin birçok araştırmaya konu olması, bunların hem yerel hem evrensel ölçekte bireysel ve toplumsal yaşamın sağlıklı işleyebilmesi için barındırdığı temel işlevleri⁵ ve insan davranışlarının ana motivasyonlarını anlamaya ve açıklamaya yönelik⁶ özelliklerinden kaynaklandığı ifade edilebilir.

Değerlerin benimsenmesi derecesine bağlı olarak bireylerin sosyal çevreye ya da topluma aidiyetleri artmakta ya da azalmaktadır. Bunun sonucunda "biz" kavramı oluşabilmektedir. "Biz" kavramına atıfta bulunmanın samimiyet seviyesi ortak kabul edilen değerlerin içselleştirilme seviyesi ile doğru orantılı olduğu⁷ iddia edilebilir. Değerlerin toplumsal birlikteliğe yaptığı katkılardan bir tanesi de bireylerin toplumsal değerlere karşı ortak tutum ve tavır sergilemesinde yatar. Nitekim toplumsal değerler üzerinde sağlanmış olan konsensüs oranı birlikte toplumsal yaşamdaki⁸ düzene ve anlayışa işaret eder.

1 Norman T. Feather, *Values, Achievement, and Justice: Studies in the Psychology of Deservingness* (New York: Springer, 1999), 52.

2 Richard W Kilby, *The Study of Human Values* (Lanham: University Press of America, 1993), 31.

3 Asım Yapıcı vd., "Öğretmen Adaylarının Değer Yönelimleri", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 11/42 (2012), 130.

4 Nevzat Tarhan, *Değerler Psikolojisi ve İnsan Güzel İnsan Modeli* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2016), 20.

5 İhsan Çapcıoğlu - Mehmet Akın, "Radikalleşmenin ve Şiddet Yönelimli Davranışların Önlenmesinde Evrensel Değerlerin Rolü", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 7/4 (2018), 3107, 3110.

6 M. Ersin Kuşdil - Çiğdem Kağıtçıbaşı, "Türk Öğretmenlerin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı", *Türk Psikoloji Dergisi* 15/45 (2000), 60.

7 Yapıcı vd., "Öğretmen Adaylarının Değer Yönelimleri", 130.

8 Shalom H. Schwartz - Galit Sagie, "Value Consensus and Importance", *Journal of Cross-Cultural Psychology* 31/4 (2000), 469.

Ortak amaçlar olarak tanımlanabilen değerler,⁹ katı bir hâlde duran, hiçbir zaman değişmeyen olgular olmamakla birlikte sürekli değişen, hiçbir devamlılık arz etmeyen bir yapıdan da uzaktır. Değerler, değişime karşı sert bir tutum sergileseydi, bireysel ve toplumsal değişmeden bahsetmek imkânsız bir hâl alırdı. Bundan dolayı değerlerle ilgili yapılacak herhangi bir kavramsallaştırmada değerlerin değişime direnebilme ve değişime ayak uydurabilme özellikleri göz önüne alınmalıdır.¹⁰ Burada dikkat edilmesi gereken husus ise değişimin hangi durumlarda, hangi toplumsal kesimde ve hangi yaş aralıklarında dirençli ve bunların hangisinde değişken olduğudur. Nitekim değerlerin bu direnç ve değişim barındıran özellikleri farklı zaman aralıklarında olabildiği gibi aynı zaman diliminde bulunan bireyler arasında da farklılık arz edebilir. Dünyadaki gelişmelerden etkilenen hızlı toplumsal süreçler toplumda kuşak çatışmasına yol açabilmektedir. Yaşlı ve genç nüfus arasında bazı durumlarda yaşanan kuşak çatışması, aynı zaman diliminde yaşayan yaşlılarda değerlerin dirençli yönünü, gençlerde ise değişim yönünü görmek mümkündür.

Değerler toplumsal açıdan etik prensiplere ve ideallere¹¹ ya da değer yargılarına atıfta bulunur.¹² Bu ifade değerlerin “ne olduğundan ziyade ne olması gerektiği” şeklinde açıklanabilir.¹³ Değerler, birçok farklı şekilde davranışsal tercihlere yol göstermede ve durumlar karşısında tepkisel yargılarda -en az bağlayıcılığı olacak kadar- üzerinde hem fikir sağlanmış toplumsal standartlar olarak işlev görürler. Bu şekilde sosyal hayatta kabul görmüş bu standartlar ölçüsünde hangi davranışın kabul görüp görmediği noktasında toplumsal uyum kılavuzu olarak bireylere yardımcı olurlar.¹⁴ Nitekim bireysel davranışlar analiz edildiğinde bunların çoğunun bilinçli ya da farkında olmadan ama bir şekilde öğrenilmiş değerlendirmeleri içerdiği¹⁵ görülür. Bu durum toplumsal değerlerin bir şekilde birey davranışlarında etkili olduğunun başka bir göstergesidir.

Kluckhohn, değerler konusunda anahtar bir kavram olan *arzu edilen (desirable)* kavramına vurgu yapar.¹⁶ Nitekim Kluckhohn, biri ya da birileri tarafından istenilen şeyi arzu (desire) olarak tanımlarken, biri ya da birileri tarafından istenmesi gereken şeyi ise *arzu edilen (desirable)* olarak tanımlar. Bundan dolayı değerler, sosyal hayatta ortaya çıkan ve davranışları düzenleyen ahlaki ya da estetik normlarda ortaya çıkar. Bu şekilde bir “eylem sistemi” belirleyen standartlar ve

9 Gary Alan Fine, “Enacting Norms: Mushrooming and the Culture of Expectations and Explanations”, *Social Norms*, ed. Michael Hechter - Karl-Dieter Opp (New York: Russell Sage Foundation, 2001), 154.

10 Milton Rokeach, *The Nature of Human Values* (Free Press, 1973), 5-6.

11 Steve Bruce - Steven Yearley, *The SAGE Dictionary of Sociology* (London: SAGE Publications, 2006), 314.

12 Bryan S. Turner (ed.), *The Cambridge Dictionary of Sociology* (Cambridge: Cambridge University Press, 2006), 649.

13 Bruce - Yearley, *The SAGE Dictionary of Sociology*, 314.

14 Feather, *Values, Achievement, and Justice*, 53; David Matsumoto (ed.), *The Cambridge Dictionary of Psychology* (New York: Cambridge University Press, 2009), 566.

15 Jennifer Trusted, *Moral Principles and Social Values* (London: Routledge & Kegan Paul, 1987), 17.

16 Kilby, *The Study of Human Values*, 32.

toplumda "eylem hedeflerini" belirleyen¹⁷ değerler sistemi kültürel yapının önemli bir ögesidir.¹⁸ Fakat değerler bütün kültürlerde ya aynı değildir ya da aynı önemi görmeyebilirler. Bir bakıma kültürden kültüre değişiklik arz edebilirler.¹⁹ Farklı kültürlerde farklı değerler olmasına rağmen Schwartz, değerlerin barındırdığı evrensel yönlerin olup olmadığını araştırmıştır.²⁰

Schwartz, farklı tanımlardan yola çıkarak değerleri sosyal hayatta bireylere yol gösterici ilkeler olarak ifade etmektedir.²¹ Bu yol gösterici ilkeler bireylere sosyal hayatta yalnız olmadıklarını, bireylerin kendi davranışlarından başkalarının etkilenebileceği gibi diğerlerinin davranışlarının da kendisini etkileyebileceği anlayışını verir. Bu anlayış seviyesinin oluşması için de toplumsal olarak kabul gören bir değerler sisteminin olması gerekmektedir. Bir sistemden bahsedilebilmesi için toplumsal olarak büyük oranda sosyal değerler üzerinde geniş bir kabul olması gerekmektedir.²²

Değerler üzerine araştırma yapmanın amaçlarından biri, bireylerin değer ve yönelimlerinin onların tutum, davranış ve toplumsal deneyim ve rolleriyle ilgili şekillerini ortaya çıkarmaktır.²³ Schwartz, insani değerlerin içinde potansiyel olarak var olan evrensel yönlerini ortaya koymaya çalıştığı araştırmasında on değer türünün motivasyonel hedefleri bakımından diğer değerlerden ayrıldığını²⁴ ifade etmektedir. Schwartz, aynı araştırmasında değerlerin, bireylerin ve toplumların başa çıkması gerektiğine inandığı üç evrensel ihtiyaca cevap verdiğini aktarmaktadır. Bu evrensel ihtiyaçları şu şekilde sıralamaktadır.²⁵

- a- Bireylerin biyolojik ihtiyaçları,
- b- Sosyal etkileşime uyum gereklikleri,
- c- Sosyal grupların birlikteliğini sağlayan düzen gereklikleri

Schwartz, evrensel olarak gördüğü bu üç gereksinimden on farklı değer türüne işaret etmektedir.²⁶ Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:²⁷

17 Clyde Kluckhohn, "Values and Value Orientations in the Theory of Action: An Exploration in Definition and Classification", *Toward a General Theory of Action*, ed. Talcott Parsons - Edward A. Shils (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1962), 394-395.

18 Talcott Parsons - Edward A. Shils, "Values, Motives, and Systems of Action", *Toward a General Theory of Action*, ed. Talcott Parsons - Edward A. Shils (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1962), 55-56.

19 Alfred L. Kroeber - Clyde Kluckhohn, *Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions* (New York: Vintage Books, 1952), 344-354.

20 Shalom H. Schwartz, "Are There Universal Aspects in the Structure and Contents of Human Values?", *Journal of Social Issues* 50/4 (Ocak 1994), 19-45.

21 Schwartz, "Are There Universal Aspects in the Structure and Contents of Human Values?", 21.

22 Percy Herbert Partridge, *Consent and Consensus* (New York, Praeger Publishers, 1971), 83-84.

23 Ali Ulvi Mehmedoğlu, "Din, Dindarlık ve Değerler", *İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 1/2 (2013), 174.

24 Schwartz, "Are There Universal Aspects in the Structure and Contents of Human Values?", 21.

25 Schwartz, "Are There Universal Aspects in the Structure and Contents of Human Values?", 21.

26 Schwartz, "Are There Universal Aspects in the Structure and Contents of Human Values?", 21.

27 Schwartz, "Are There Universal Aspects in the Structure and Contents of Human Values?", 22; Ayrıca bkz: Kuşdil - Kağıtçıbaşı, "Türk Öğretmenlerin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı", 61; Yapıcı vd., "Öğretmen Adaylarının Değer Yönelimleri", 130-131.

Değer	Açıklama	Örnek değerler	Kaynaklandığı evrensel ihtiyaçlar
Güç	İnsanlar ve güç elde etmede kullanılan kaynaklar üzerinde kontrol ve hakimiyet.	Sosyal güç Otorite, zenginlik	b-Sosyal etkileşim c-Sosyal grup
Başarı	Toplumsal standartları baz alan şahsi başarılar	Başarı Yetenek Hırs	b-Sosyal etkileşim c-Sosyal grup
Hazcılık	Bireyin kendisine haz veren şeyler	Zevk Hayattan zevk alma	a-Biyolojik
Dürtü	Hayatta heyecan verici şeyler, yenilikler, meydan okumalar	Cesur olmak Heyecan dolu bir hayat	a-Biyolojik
Kendi kendini yönetme	Bir eylem yapma veya karar verirken bağımsız olma	Yeni şeyler üretebilmek Özgürlüğüne düşkün olmak	a-Biyolojik b-Sosyal etkileşim
Evrensellik	Bütün insanların refahı ve doğa için çalışma	Eşitlik, Herkes için adalet	a-Biyolojik c-Sosyal grup
Yardımseverlik	Bireyin yakın çevresindeki insanların sıkıntılarından kurtulmalarını istemek	Yardım etme Dürüst olma Kusurları ve hataları bağışlama	a-Biyolojik b-Sosyal etkileşim c- Sosyal grup
Gelenek taraftarlığı	Kültürel ya da dini geleneklere bağlı olma	Sosyal ve dini hayatta geleneksel olanla uyumlu olmak ve kabul etmek	c- Sosyal grup
Kurallara uyma/uyumlu olma	Başkasına ve topluma zarar verebilecek tavırlardan, durumlardan kaçınmak	Kaba ve kırıcı davranışlardan kaçınma, büyüklere saygılı olma	b-Sosyal etkileşim c- Sosyal grup
Güvenlik	Kendisinde, ilişkilerde ve toplumda kargaşadan uzak olma	Ulusal güvenlik ve sosyal düzen taraftarı olmak	a-Biyolojik b-Sosyal etkileşim c- Sosyal grup

1. İlgili Araştırmalar

Bireyin varoluşuyla ortaya çıkan değer kavramı, sosyal bilimlerin önemli konulardan birini oluşturmaktadır.²⁸ Bununla birlikte, bu kavramın tanımlanması

28 Kuşdil - Kağıtçıbaşı, "Türk Öğretmenlerin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı", 60.

ve sistematik olarak araştırılmaya başlanması erken dönemlere rastlamaktadır.²⁹ Her ne kadar değerlerin ölçülmesi için ölçekler geliştirilmişse de bu ölçeklerin "1) Değerlerin anlamlarının farklı kültürlerdeki kavranışı konusunun kapsamlı çalışmalarla ele alınmamış olması, 2) Kullanılan değer listelerinin değişik kültürlerden değerleri kapsamaması (kültürel yanlılık)" gibi bazı eksiklikler barındırması değerler kavramının kullanıldığı çalışmaların istenilen seviyeye ulaşmamasında etkili olmuştur.³⁰ Rokeach'ın (1973) hazırladığı değerler listesini kuramsal bir zemine oturtan Schwartz (1992), geliştirdiği değerler ölçeği ile bu alandaki eksiklikleri gidermeyi hedeflemiştir.

Türkiye'de değerler ile ilgili ulaşabildiğimiz ilk araştırma Cantez'e (1977) aittir. Cantez, bu çalışmada hem erkeklerin hem de kadınların ekonomik değer puanlarının ortalama değer puanının üstünde olduğunu tespit etmiştir.³¹ Türk ve Amerikalı öğrencilerin değer sistemlerini incelemek için bir araştırma yapan Ünal (1981), Türk öğrencilerin "sosyal" değere, Amerikalı öğrencilerin ise "politik" değere daha fazla yönelim gösterdiğini tespit etmiştir. Bununla birlikte çalışmada her iki kültürde de kadınların daha çok "estetik", erkeklerin ise "teorik" değeri tercih ettiği görülmüştür.³² Değerler konusunda bir araştırma da Çileli (1990) tarafından yapılmıştır. Çileli'nin çalışması, erkeklerin ve kadınların yöneldikleri değerlerle ilgilidir. Erkekler ilk iki sırada "eşitlik" ve "gerçek arkadaşlık" değerlerine yer verirken, kadınlar ise ilk iki sırada "iç huzur" ve "mutluluk aramak" değerlerine yer vermiştir.³³ Bacanlı'nın (1999) üniversite öğrencilerinin değer yönelimlerini tespit etmek amacıyla yaptığı çalışmada, erkeklerin "gelenekçi" ve "dindarlık" değerlerine, kadınların ise "evrensel" değerlere daha fazla yöneldiği görülmüştür.³⁴ Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000), Schwartz'ın (1992) geliştirdiği "Schwartz Değerler Ölçeği"ni Türkçe'ye uyarlayarak bu alana önemli katkılar sağlamıştır.³⁵ Daha sonra değerler ile ilgili araştırma yapan birçok bilim adamı bunu çalışmalarında kullanmıştır. Bu çalışmalardan biri Mehmedoğlu'na (2006) aittir. Mehmedoğlu'nun (2006) İlahiyat Fakültesi öğrencilerini kapsayan çalışmada; kadınların daha çok özyönelim, evrensellik, iyilikseverlik ve güvenlik değer gruplarına yöneldiğini; erkeklerin ise daha çok başarı ve hazcılık değerlerine yöneldiği tespit edilmiştir.³⁶ Yine "Schwartz Değerler Ölçeği"ni

29 Engin Demir, *Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleği ile İlgili Değer Algıları ve Bu Değerlerin Eğitim Fakültelerinde Kazandırılmasına İlişkin Görüşleri* (Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2018), 29.

30 Kuşdil - Kağıtçıbaşı, "Türk Öğretmenlerin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı", 60.

31 Esin Cantez, *Kişilik Gelişiminde Kültür, Çevre ve Sosyo-Ekonomik Faktörlerden Etkilenme* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tecrübi Psikoloji Kürsüsü, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, 1977).

32 Cavit Ünal, *Genel Tutumların veya Değerlerin Psikolojisi Üzerine Bir Araştırma* (Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, 1981).

33 Meral Çileli, *Gençlik Değerleri Üzerine Bir Araştırma* (Ankara: Ara Yayıncılık, 1990).

34 Hasan Bacanlı, "Üniversite Öğrencilerinin Değer Tercihleri", *Eğitim Yönetimi Dergisi* 20 (1999), 599, 604, 607-608.

35 Kuşdil - Kağıtçıbaşı, "Türk Öğretmenlerin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı".

36 Ali Mehmedoğlu, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık-Değer İlişkisi (M.Ü. İlahiyat Fakültesi Örneği)", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30 (2006), 133-167.

kullanarak bir araştırmayı da Dilmaç ve arkadaşları (2009) yapmıştır.³⁷ Dilmaç ve arkadaşları (2009) Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören toplam 543 öğrenci ile yaptıkları araştırmada, "güç, hazcılık, özdenetim, yardımseverlik, uyum ve güvenlik" alt boyutlarında cinsiyetler arasında anlamlı farklılıklar tespit etmişlerdir.³⁸ Yapıcı ve arkadaşları (2012) "Schwartz Değerler Ölçeği"ne "dindarlık" değerini ekleyerek ölçeğin önce geçerlik güvenilirlik analizini yapmış sonra ölçeği Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde okuyan öğrencilere uygulamıştır. Elde edilen bulgulara göre, katılımcıların okudukları bölümlere göre değer yönelimlerinde farklılık tespit edilmiştir. Buna göre, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği bölümünde okuyan öğrencilerde evrensellik, geleneksellik ve iyilikseverlik değerleri ön planda olurken, İngilizce Öğretmenliği bölümünde okuyan öğrencilerde ise hazcılık daha ön planda görülmektedir. Bununla birlikte göze çarpan başka bir nokta ise Sınıf Öğretmenliği bölümünde okuyan öğrencilerde evrenselliğin öne çıkan değer olduğu anlaşılmaktadır. Bu araştırmanın sonucuna göre değerler bölümünden bölüme farklılık arz etmektedir.³⁹

2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerin yöneldikleri değerleri tespit etmektir. Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- a. Lisans öğrencilerinin cinsiyet değişkenine göre değer yönelimleri farklılaşmakta mıdır?
- b. Çeşitli fakültelerde okuyan öğrencilerin en çok yöneldikleri değerler hangileridir ve bu değerler fakülte değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?

3. Yöntem

Nicel yönetime dayalı yapılan bu araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Örneklem yöntemlerinden ise tabakalı örneklem kullanılmıştır. Bu amaçla araştırmada katılımcıların cinsiyet ve fakülte değişkenlerine göre en çok hangi değerlere yöneldikleri tespit edilmesi amaçlanmıştır.

3.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrenciler; örneklemini ise bu öğrenciler arasında seçkisiz örnekleme yöntemlerinden tabakalı örneklem tekniği⁴⁰ ile seçilen 353 öğrenci oluşturmaktadır. Bunların %49.9'u (176) kadın, %50.91'i ise (177) erkektir. Araştırmaya katılan öğrencilerin

37 Bülent Dilmaç vd., "Üniversite Öğrencilerinin Öz-Anlayışları İle Değer Tercihlerinin İncelenmesi", *Değerler Eğitim Merkezi* 7/18 (2009), 14-15.

38 Dilmaç vd., "Üniversite Öğrencilerinin Öz-Anlayışları İle Değer Tercihlerinin İncelenmesi".

39 Yapıcı vd., "Öğretmen Adaylarının Değer Yönelimleri".

40 Şener Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı* (Pegem Akademi Yayıncılık, 2012).

%17.3'ü (61) Veterinerlik, %19.8'i (70) Eğitim, %15.6'sı (55) İİBF, %20.7'si (73) İlahiyat, %11.6'sı (41) Mühendislik ve %15'i (53) Edebiyat Fakültesinde öğrenim görmektedir. Katılımcıların yaş aralığı 18-32, yaş ortalaması ise 22.09'dur.

3.2. Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanması için "Kişisel Bilgi Formu" ve "Schwartz Değerler Ölçeği" kullanılmıştır. Kişisel bilgi formu ile öğrencilerin cinsiyet, fakülte, yaş, dindarlık, toplumsal güven, ekonomik memnuniyet düzeyi gibi sosyo-demografik bilgilerine ulaşılmıştır. Öğrencilerin değer yönelimlerinin ölçülmesi için, orijinali 1992 yılında Schwartz tarafından geliştirilen, Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000) tarafından Türkçeye uyarlanan "Schwartz Değerler Ölçeği"⁴¹ kullanılmıştır.

3.2.1. Schwartz Değerler Ölçeği

Orijinali Schwartz (1992) tarafından geliştirilmiş, Türkçe'ye uyarlanması Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000) tarafından yapılmıştır. 5'li likert şeklinde oluşturulan ölçek 59 maddeden ve 10 faktörden oluşmaktadır. Daha sonra Yapıcı, Kutlu ve Bilican (2012) tarafından⁴² ölçeğe 3 maddelik "dindarlık" değeri de eklenerek ölçeğin faktör sayısı 11'e çıkarılmıştır. Araştırmacılar, 62 maddelik "Schwartz Değerler Ölçeği"nin geçerliliğini tespit etmek amacıyla faktör analizi yapmış, analiz sonucunda bazı maddelerin (6, 51 ve 58) farklı bir faktörde toplandığını tespit etmiştir. Dinî değerleri içeren bu maddelerle birlikte "inançlı olmak" ve "kadere inanmak" maddeleri de eklenerek dindarlık kategorisi oluşturulmuştur. Eklenen maddelerle oluşturulan ölçekte 11 faktör ortaya çıkmıştır. Bunlar; güç, başarı, hazcılık, uyarılım, özyönelim, evrensellik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma, güvenlik ve dindarlıktır. Ölçeğin güvenilirliğini için tespit etmek amacıyla iç tutarlılık katsayısına (Cronbach Alpha) bakılmış ve bu katsayının 0.92 olduğu tespit edilmiştir. Araştırmamızda ise tüm ölçeğin iç tutarlılık katsayısı (Cronbach Alpha) 0.91 olarak hesaplanmıştır.

3.3. Verilerin Analizi

Öğrencilerin değer yönelim puanlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için bağımsız t-testi kullanılmıştır. Farklı fakültelerde okuyan öğrencilerin değer yönelimleri puanları arasındaki farklılıkları incelemek için tek yönlü ANOVA uygulanmıştır. Anlamlı farklılığın tespit edilmesi durumunda bu farklılığın hangi iki değişken arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırma analizlerinden "Post Hoc" analizi yapılmıştır. "Post Hoc" analizlerinden ise homojenliğin sağlandığı durumlarda "Tukey" testi⁴³ homojenliğin sağlanmadığı durumlarda ise Dunnett C testi⁴⁴ kullanılmıştır.

41 Kuşdil - Kağıtçıbaşı, "Türk Öğretmenlerin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı".

42 Yapıcı vd., "Öğretmen Adaylarının Değer Yönelimleri", 133-134.

43 Beril Sipahi vd., *Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2008), 128.

44 Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, 49.

4. Bulgular

Tablo 1. Cinsiyete Göre Değer Yönelimlerinin Karşılaştırılması

Değerler	Cinsiyet	n	\bar{X}	S	sd	t	p
Güç	Erkek	169	18.29	3.330	342	-.875	.382
	Kadın	175	17.98	3.181			
Başarı	Erkek	165	20.27	3.267	334	-1.354	.177
	Kadın	171	19.80	3.032			
Hazcılık	Erkek	170	14.80	2.617	335	-1.267	.206
	Kadın	167	14.47	2.192			
Uyarılım	Erkek	169	11.37	2.558	341	-1.910	.058
	Kadın	174	10.88	2.220			
Özyönelim	Erkek	166	25.65	3.474	332	2.014	.045*
	Kadın	168	26.33	2.598			
Evrensellik	Erkek	166	37.73	5.589	329	3.730	.000**
	Kadın	165	39.76	4.214			
İyilikseverlik	Erkek	167	33.95	4.666	334	3.945	.000**
	Kadın	169	35.75	3.622			
Geleneksellik	Erkek	167	15.71	2.984	336	-.856	.393
	Kadın	171	15.45	2.639			
Uyum	Erkek	168	16.28	2.569	339	3.329	.001**
	Kadın	173	17.13	2.138			
Güvenlik	Erkek	169	32.15	4.810	329	3.563	.000**
	Kadın	162	33.83	3.752			
Dindarlık	Erkek	167	23.72	3.805	330	2.590	.010*
	Kadın	165	24.75	3.407			

*p<.05; **p<.01

Tablo 1’de kadın ve erkeklerin bazı değer yönelim puan ortalamalarına göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre; “özyönelim” [$t_{(332)}=2.014$, $p<.05$], “evrensellik” [$t_{(329)}=3.730$, $p<.01$], “iyilikseverlik” [$t_{(334)}=3.945$, $p<.01$], “uyum” [$t_{(339)}=3.329$, $p<.01$], “güvenlik” [$t_{(329)}=3.563$, $p<.01$] ve “dindarlık” [$t_{(330)}=2.590$, $p<.05$] değer yönelimlerinde kadınların lehine anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. “Güç”, “başarı”, “hazcılık”, “uyarılım” ve “geleneksellik” değer yönelim

puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmüştür.

Tablo 2. Fakültelere Göre Güç Değer Yönelimi Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Fakülteler	n	\bar{X}	S	sd	F	p
1. Veterinerlik	60	18.02	2.819			
2. Eğitim	68	17.91	2.946			
3. İİBF	52	18.46	3.467			
4. İlahiyat	72	17.99	3.417	5	2.102	0.065
5. Mühendislik	40	19.48	2.282			
6. Edebiyat	53	17.43	3.250			
Toplam	345	18.14	3.246			

Farklı fakültelerde öğrenim gören öğrencilerin “güç” değer yönelimi puan ortalamaları farklılaşmamıştır [$F_{(5-339)}=2.102, p=.065$]. Bununla birlikte “güç” değer yönelimi için en yüksek puanı Mühendislik Fakültesinde ($\bar{X}=19.48$) okuyan öğrenciler alırken, en düşük puanı Edebiyat Fakültesinde ($\bar{X}=17.43$) okuyan öğrenciler almıştır.

Tablo 3. Fakültelere Göre Başarı Değer Yönelimi Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Fakülteler	n	\bar{X}	S	sd	F	p
1. Veterinerlik	57	19.79	3.183			
2. Eğitim	69	19.74	2.934			
3. İİBF	54	20.39	2.798			
4. İlahiyat	73	20.23	3.238	5	1.185	0.316
5. Mühendislik	35	20.80	3.279			
6. Edebiyat	49	19.41	3.517			
Toplam	337	20.02	3.153			

“Başarı” değer kategorisinden en yüksek puanı sırasıyla Mühendislik ($\bar{X}=20.80$) ve İktisadi ve İdari Birimler Fakültesi (İİBF) ($\bar{X}=20.39$) öğrencileri alırken; en düşük puanı ise Edebiyat Fakültesi ($\bar{X}=19.41$) öğrencileri almıştır. Bununla birlikte farklı fakültelerde öğrenim gören öğrencilerin “başarı” değer yönelimi puan ortalamalarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan

tek yönlü ANOVA testinde, gruplar arasında anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir [$F_{(5-331)}=1.185, p=.316$].

Tablo 4. Fakültelere Göre Hazcılık Değer Yönelimi Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Fakülteler	n	\bar{X}	S	sd	F	p
1. Veterinerlik	60	14.85	2.392			
2. Eğitim	67	14.54	2.197			
3. İİBF	53	14.64	2.450			
4. İlahiyat	71	14.69	2.284	5	0.235	0.947
5. Mühendislik	39	14.67	2.537			
6. Edebiyat	48	14.38	2.848			
Toplam	338	14.63	2.414			

“Hazcılık” değer kategorisinde en yüksek puanı sırasıyla Veterinerlik ($\bar{X}=14.85$) ve İlahiyat Fakültesi ($\bar{X}=14.69$) öğrencileri alırken, en düşük puanı ise Edebiyat Fakültesi ($\bar{X}=14.38$) öğrencileri almıştır. Bununla birlikte farklı fakültelerde okuyan öğrencilerin “hazcılık” değer yönelim puan ortalamaları farklılaşmamıştır [$F_{(5-333)}=.235, p=.947$].

Tablo 5. Fakültelere Göre Uyarılım Değer Yönelimi Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Fakülteler	n	\bar{X}	S	sd	F	p
1. Veterinerlik	59	11.47	2.487			
2. Eğitim	68	11.07	2.346			
3. İİBF	53	11.68	2.110			
4. İlahiyat	72	10.89	2.447	5	1.851	0.102
5. Mühendislik	39	11.28	2.188			
6. Edebiyat	53	10.45	2.613			
Toplam	344	11.13	2.399			

“Uyarılım” kategorisinde en yüksek puanı İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde ($\bar{X}=11.68$) okuyan öğrenciler alırken, en düşük puanı Edebiyat Fakültesinde ($\bar{X}=10.45$) okuyan öğrenciler almıştır. Bununla birlikte farklı fakültelerde öğrenim gören öğrencilerin “uyarılım” değer yönelimi puan ortalamaları farklılaşmamıştır [$F_{(5-338)}=1.851, p=.102$].

Tablo 6. Fakülteleere Göre Özyönelim Değer Yönelimi Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Fakülteler	n	\bar{X}	S	sd	F	p
1. Veterinerlik	58	25.60	3.195			
2. Eğitim	68	26.54	2.810			
3. İİBF	50	25.58	3.387			
4. İlahiyat	70	25.94	2.570	5	0.831	0.528
5. Mühendislik	39	26.18	3.852			
6. Edebiyat	50	25.86	3.156			
Toplam	335	25.97	3.105			

“Özyönelim” değer kategorisinde en yüksek puanı Eğitim Fakültesinde ($\bar{X}=26.54$) okuyan öğrenciler alırken, en düşük puanı ise İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde ($\bar{X}=25.58$) okuyan öğrenciler almıştır. Bununla birlikte farklı fakültelerde okuyan öğrencilerin “özyönelim” değer yönelim puan ortalamaları arasında farklılaşma olup olmadığını tespit etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testinde, gruplar arasında anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir [$F_{(5-329)}=0.831$, $p=0.528$].

Tablo 7. Fakülteleere Göre Evrensellik Değer Yönelimi Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Fakülteler	n	\bar{X}	S	sd	F	p
1. Veterinerlik	57	39.11	5.129			
2. Eğitim	67	39.51	3.886			
3. İİBF	49	37.45	4.766			
4. İlahiyat	71	39.55	3.683	5	1.965	0.083
5. Mühendislik	38	38.18	5.918			
6. Edebiyat	50	37.62	7.097			
Toplam	332	38.71	5.074			

“Evrensellik” değer kategorisinde en yüksek puanı İlahiyat Fakültesinde ($\bar{X}=39.55$) okuyan öğrenciler alırken, en düşük puanı İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde ($\bar{X}=37.45$) okuyan öğrenciler almıştır. Bununla birlikte farklı fakültelerde okuyan öğrencilerin “evrensellik” değer yönelim puan ortalamaları farklılaşmamıştır [$F_{(5-326)}=1.965$, $p=0.083$].

Tablo 8. Fakülterele Göre İyilikseverlik Değer Yönelimi Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Fakülteler	n	\bar{X}	S	sd	F	p**	Anlamlı Farklılık (Dunnett C)
1. Veterinerlik	60	33.92	4.848				
2. Eğitim	67	36.04	3.116				
3. İİBF	50	33.66	4.221				2>3
4. İlahiyat	70	35.89	3.308	5	3.613	0.003	4>3
5. Mühendislik	39	34.67	4.911				
6. Edebiyat	51	34.22	4.921				
Toplam	337	34.84	4.260				

**p< .01

“İyilikseverlik” değer kategorisinde en yüksek puanı sırasıyla Eğitim (\bar{X} =36.04) ve İlahiyat Fakültesi (\bar{X} =35.89) öğrencileri almıştır. Daha sonra bunları sırasıyla Mühendislik (\bar{X} =34.67), Edebiyat (\bar{X} =34.22), Veterinerlik (\bar{X} =33.92) ve İİBF (\bar{X} =33.66) öğrencileri takip etmiştir. Bununla birlikte farklı fakülterde öğrenim gören öğrencilerin “iyilikseverlik” değer yönelim puan ortalamaları farklılaşmıştır [$F_{(5-331)}=3.613, p<.01$]. Farklılaşmanın hangi fakülte öğrencileri arasında olduğunu belirlemek için yapılan analizde (Dunnett C), farklılaşma Eğitim Fakültesi-İİBF ve İlahiyat-İİBF ikili grupları arasında olmuştur. Test sonucu hesaplanan etki büyüklüğü ($\eta^2=0.05$), bu farkın düşük düzeyde olduğunu göstermektedir.

Tablo 9. Fakülterele Göre Geleneksellik Değer Yönelimi Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Fakülteler	n	\bar{X}	S	sd	F	p*	Anlamlı Farklılık (Dunnett C)
1. Veterinerlik	58	15.50	3.430				
2. Eğitim	69	15.72	2.543				
3. İİBF	52	16.00	2.715				
4. İlahiyat	70	15.49	2.270	5	2.309	0.044	5>6
5. Mühendislik	39	16.36	2.611				
6. Edebiyat	51	14.55	3.100				
Toplam	339	15.58	2.811				

*p< .05

“Geleneksellik” değer kategorisinde en yüksek puanı Mühendislik Fakültesinde ($\bar{X}=16.36$) okuyan öğrenciler almıştır. Bunu, sırasıyla İİBF ($\bar{X}=16.00$), Eğitim ($\bar{X}=15.72$), Veterinerlik ($\bar{X}=15.50$), İlahiyat ($\bar{X}=15.49$) ve Edebiyat Fakültesi ($\bar{X}=14.55$) öğrencileri takip etmiştir. Bununla birlikte farklı fakültelerde okuyan öğrencilerin “geleneksellik” değer yönelim puan ortalamalarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan tek yönlü ANOVA testinde, gruplar arasında istatistiksel olarak 0.05 düzeyinde farklılaşma görülmüştür [$F_{(5-333)}=2.309, p<0.05$]. Yapılan analizde (Dunnett C), farklılaşmanın Edebiyat Fakültesi ile Mühendislik Fakültesi arasında olduğu tespit edilmiştir. Test sonucu hesaplanan etki büyüklüğü ($\eta^2=0.03$), bu farkın düşük düzeyde olduğunu göstermektedir.

Tablo 10. Fakülteleere Göre Uyum Değer Yönelimi Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Fakülteler	n	\bar{X}	S	sd	F	p**	Anlamlı Farklılık (Tukey)
1. Veterinerlik	58	16.03	2.583				
2. Eğitim	69	16.61	2.074				
3. İİBF	54	16.33	2.323				4>1
4. İlahiyat	72	17.68	2.088	5	4.134	0.001	4>3
5. Mühendislik	40	17.05	2.207				4>6
6. Edebiyat	49	16.37	2.811				
Toplam	342	16.71	2.392				

**p< .01

“Uyum” kategorisinde en yüksek puanı sırasıyla İlahiyat ($\bar{X}=17.68$) ve Mühendislik Fakültesinde ($\bar{X}=17.05$) okuyan öğrenciler almıştır. En düşük puan ise Veterinerlik Fakültesinde ($\bar{X}=16.03$) okuyan öğrencilere aittir. Bununla birlikte farklı fakültelerde okuyan öğrencilerin “uyum” değer yönelim puan ortalamaları farklılaşmıştır [$F_{(5-336)}=4.134, p<0.01$]. Tukey testi analizinde farklılaşmanın İlahiyat-Veterinerlik, İlahiyat-İİBF ve İlahiyat-Edebiyat ikili grupları arasında olduğu tespit edilmiştir. Test sonucu hesaplanan etki büyüklüğü ($\eta^2=0.06$), bu farkın düşük düzeyde olduğunu göstermektedir.

Tablo 11. Fakülterele Göre Güvenlik Değer Yönelimi Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Fakülteler	n	\bar{X}	S	sd	F	p**	Anlamlı Farklılık (Dunnett C)
1. Veterinerlik	57	32.16	4.574				
2. Eğitim	63	32.25	4.254				4>1
3. İİBF	52	32.50	4.617				4>2
4. İlahiyat	71	35.03	2.966	5	4.579	0.000	4>3
5. Mühendislik	38	33.29	4.776				4>6
6. Edebiyat	50	32.14	4.798				
Toplam	331	32.97	4.400				

**p< .01

“Güvenlik” kategorisinde en yüksek puanı İlahiyat Fakültesinde (\bar{X} =35.03) okuyan öğrenciler almıştır. Bunu sırasıyla Mühendislik (\bar{X} =34.86), İİBF (\bar{X} =32.50), Eğitim (\bar{X} =32.25), Veterinerlik (\bar{X} =32.16) ve Edebiyat Fakültesinde (\bar{X} =32.14) okuyan öğrenciler takip etmiştir. Bununla birlikte farklı fakülterde okuyan öğrencilerin “güvenlik” değer yönelim puan ortalamaları farklılaşmıştır [$F_{(5-325)}=4.579$, $p<0.01$]. Dunnett C testi analizinde farklılaşmanın Veterinerlik-İlahiyat, Eğitim-İlahiyat, İİBF-İlahiyat, İlahiyat-Edebiyat ikili grupları arasında olduğu tespit edilmiştir. Test sonucu hesaplanan etki büyüklüğü ($\eta^2=0.06$), bu farkın düşük düzeyde olduğunu göstermektedir.

Tablo 12. Fakülterele Göre Dindarlık Değer Yönelimi Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Fakülteler	n	\bar{X}	S	sd	F	p*	Anlamlı Farklılık (Tukey)
1. Veterinerlik	57	23.26	3.984				
2. Eğitim	66	23.52	3.357				
3. İİBF	54	24.13	3.712				4>1
4. İlahiyat	69	25.36	3.029	5	2.942	0.013	4>2
5. Mühendislik	40	24.80	3.757				
6. Edebiyat	47	24.32	3.857				
Toplam	333	24.22	3.640				

*p< .05

“Dindarlık” değer kategorisinde en yüksek puanı İlahiyat Fakültesinde (\bar{X} =25.36) okuyan öğrenciler almıştır. Bunu sırasıyla Mühendislik (\bar{X} =24.80), Edebiyat (\bar{X} =24.32), İİBF (\bar{X} =24.13), Eğitim (\bar{X} =23.52) ve Veterinerlik (\bar{X} =23.26) Fakültesinde okuyan öğrenciler takip etmiştir. Bununla birlikte farklı fakültelerde okuyan öğrencilerin “dindarlık” değer yönelim puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşma olmuştur [$F_{(5-327)}=2.942$, $p<0.05$]. Tukey testi analizinde farklılaşmanın İlahiyat-Veterinerlik ve İlahiyat-Eğitim ikili grupları arasında olmuştur. Test sonucu hesaplanan etki büyüklüğü 0.04 olarak hesaplanmıştır.

Sonuç, Tartışma ve Yorum

Bu çalışmada, çeşitli fakültelerde okuyan öğrencilerinin yönedikleri değerlerin fakülte ve cinsiyet değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, erkeklerin daha çok güç, başarı, hazcılık, uyarılım ve geleneksellik değerlerine yönedtikleri; kadınların ise özyönelim, evrensellik, iyilikseverlik, uyum, güvenlik ve dindarlık değerlerine yönedtikleri tespit edilmiştir. Bununla birlikte uyum, güvenlik ve dindarlık değerler yönelimlerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaştığı görülmüştür. Mehmedoğlu (2006) çalışmasında, “özyönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik ve güvenlik” değer gruplarının kızların lehine farklılaştığını tespit etmiştir. Erkek öğrencilerinin ise daha çok “başarı ve hazcılık” değerlerine yönedtiği, fakat bunun anlamlı bir farklılığa yol açmadığını bulmuştur.⁴⁵ Bacanlı (1999) lisans öğrencileri ile yaptığı çalışmada kadınların daha çok “eşitlik, iç huzur, özgürlük, kendine saygılı olmak, barış içinde bir dünya, olgun sevgi, sosyal saygınlık, gerçek dostluk ve güzel bir dünya” değerlerine yönedtikleri tespit edilirken; erkeklerin ise daha çok “geleneklere saygı” değerine yönedtikleri tespit etmiştir.⁴⁶ Lindeman ve Veskasalo (2005) yaptıkları çalışmada kadınların “evrensellik ve yardımseverlik” değerinde erkeklere oranlı anlamlı derecede yüksek puan aldıklarını tespit etmiştir. Gerek çalışmamızda gerekse de yukarıda sayılan çalışmalarda kadınların ve erkeklerin yönedtikleri değerlerin farklı olduğu görülmektedir.⁴⁷ Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu (2002) yaptıkları çalışmada ise kadınların erkeklere göre daha “geleneksel ve iyilikseverlik” değerlerine yönedtiğini tespit etmiş ve bu değerlerin kadınların lehine farklılaştığını bulmuştur.⁴⁸ Lyons ve çalışma arkadaşlarının (2005) Kanada örneğinde yaptıkları çalışmanın sonuçlarına göre cinsiyetler açısından bazı değerlere verilen önceliklerinde farklılıkların bulunduğu tespit edilmiştir. Buna göre, kadınların başarı değerine

45 Mehmedoğlu, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık-Değer İlişkisi (M.Ü. İlahiyat Fakültesi Örneği)”, 152.

46 Bacanlı, “Üniversite Öğrencilerinin Değer Tercihleri”, 603-604.

47 Marjaana Lindeman - Markku Verkasalo, “Measuring Values With the Short Schwartz's Value Survey”, *Journal of Personality Assessment* 85/2 (2005), 170-178.

48 Zahide Karakitapoğlu Aygün - E. Olcay İmamoğlu, “Value Domains of Turkish Adults and University Students”, *The Journal of Social Psychology* 142/3 (2002), 341.

erkeklerden daha çok önem verdikleri bulunmuştur. Evrenselcilik değerinde kadınların erkeklerden daha ön planda oldukları gözlenmiştir.⁴⁹

Cinsiyet açısından değer yönelimleri konu alan çalışmalarda herhangi anlamlı bir farklılığın ortaya çıkmadığı çalışmalar olmakla birlikte⁵⁰ cinsiyetin değer yönelimlerinde önemli bir faktör olduğu ifade edilebilir. Bu husus başka araştırmacılar tarafından da dile getirilmektedir.⁵¹ Cinsiyet açısından ele alındığında kültürler arası göze çarpan en önemli farklılığın erkeklerin kadınlara göre “güç, başarı, hazcılık ve özyönelim” gibi kendini geliştirme değerlerine daha çok önem verdikleri ifade edilebilir. Bununla birlikte kadınlarda erkeklere göre daha çok “evrenselcilik, yardımseverlik, güvenlik, uyum ve gelenek” gibi değerlerin ön plana çıktığı söylenebilir.⁵² Bu durumu, toplumundaki kadın ve erkek rollerine, ilgili kültürün kadın ve erkeğe yüklediği anlamlara bağlamak mümkündür. Birçok kültür erkekten, güç ve başarı beklerken aynı değerleri kadınlardan beklememektedir. Bu durumun sonucu olarak erkeklerin güç ve başarı değerlerine kadınlardan daha fazla yönelmesi daha olağandır. Aynı şekilde ilgili kültürler kadınlardan daha fazla merhamet, uyum ve geleneklere bağlılık bekleyebilir. Bu durumda da kadınlar bu değerlerde erkeklerden daha ön planda olabilmektedir. Ayrıca, genel anlamda kadınların erkeklere oranla güvenlik değerinde daha önde olmaları da toplumların cinsiyetlere yükledikleri anlamlarla açıklanabilir. Nitekim kadının günlük hayatta maruz kaldığı şiddetin sonucu olarak kadınların güvenlik değerine daha fazla yönelmeleri de aynı durumun bir neticesi olarak ele alınabilir.

Araştırmamızın bir diğer bulgusu ise çeşitli fakültelerde okuyan öğrencilerin yöneldikleri değerlerin hangileri olduğu ve bu değerlerin fakülte değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığıdır. Buna göre; veterinerlik fakültesi *hazcılık*; eğitim fakültesi *özyönelim ve iyilikseverlik*; İİBF *uyarılım*; ilahiyat fakültesi *evrensellik, uyum, güvenlik ve dindarlık*; mühendislik fakültesi ise *güç, başarı ve geleneksellik* değer(ler)ine yönelmiştir. Bununla birlikte güç, başarı, hazcılık, uyarılım ve evrensellik değerlerinin puan ortalamaları fakülte değişkenine göre farklılaşmazken; özyönelim, geleneksellik, uyum, güvenlik ve dindarlık değerlerinin puan ortalamaları fakülte değişkenine göre farklılaşmıştır. Kıran (2016)⁵³ Samsun Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerinde okuyan 792 öğrenci ile yaptığı araştırmada, Mühendislik fakültesi öğrencileri güç ve hazcılık; İlahiyat fakültesi öğrencileri geleneksellik ve uyma; İİBF öğrencileri özyönelim; Sağlık

49 Sean Lyons vd., “Are Gender Differences in Basic Human Values a Generational Phenomenon?”, *Sex Roles* 53/9 (2005), 774-775.

50 Aygün - İmamoğlu, “Value Domains of Turkish Adults and University Students”, 347.

51 Aygün - İmamoğlu, “Value Domains of Turkish Adults and University Students”, 336.

52 Avante J. Smack vd., “A Latent Class Analysis of Personal Values in Young Adults”, *University of California Press* 3/1 (2017), 2.

53 Özgür Kıran, “Üniversite Öğrencilerinin Değer Yönelimleri (OMÜ Örneği)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9/43 (2016), 1270-1271.

Hizmetleri MYO öğrencileri başarı ve uyarılım değerlerine daha fazla önem vermiştir. Bununla birlikte yukarıda sayılan değerlerin fakülte değişkenine göre farklılaştığı görülmüştür.⁵⁴ Coşkun ve Yıldırım (2009)⁵⁵ yaptıkları araştırmada, Sağlık Yüksekokulu'nda öğrenim gören öğrencilerin değer düzeylerinin Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencilerine göre yüksek olduğu ve değer puanlarının okul türü değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaştığını bulmuşlardır. İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve DKAB öğretmenliği programlarında okuyan öğrencileri ile yapılan bir araştırmada, İlahiyat fakültesi öğrencileri başarı ve evrenselcilik değerlerine bir yönelim gösterirken; DKAB öğretmenliği programlarında okuyan öğrenciler ise başarı, hazcılık, uyarılım, özyönelim, evrenselcilik, iyiliksever, uyma ve güvenlik değerlerine yönelim göstermiştir. Fakat İlahiyat ile DKAB öğretmenliği programında okuyan öğrencilerin değer puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmamıştır.⁵⁶

Çalışmamızda İlahiyat fakültesinde okuyan öğrencilerin *dindarlık*, *güvenlik* ve *uyum* değerlerinde diğer fakültelerde okuyan öğrencilerden farklılaştıkları görülmektedir. Buna göre, İlahiyat fakültesi *dindarlık* değerinde Eğitim ve Veterinerlik, *güvenlik* değerinde Veterinerlik, Eğitim, Edebiyat ve İİBF, *uyum* değerinde ise İİBF, Edebiyat ve Veterinerlik fakültelerinde okuyan öğrencilere göre anlamlı düzeyde farklılaştıkları tespit edilmiştir. Bunun temel sebebinin dine ve din eğitimi bağlamak mümkündür. Çünkü din, bir ahlak ve değerler sistemi olarak müntesiplerine yaşamlarını devam ettirebilmeleri için toplumsal yaşamla uyumlu prensipler sunmaktadır. Örneğin din, müntesiplerine yeme-içme, giyim-kuşamdan başlayarak iyi ve doğruya yönelik prensipler belirleyerek insanlara bir yaşam biçimi sunar.⁵⁷ Burada, diğer fakülte öğrencilerinin yaşamlarında dindarlık, güvenlik ve uyum değerlerinin olmadığı sonucuna ulaşmak doğru değildir. Sadece yüksek dini eğitim alan öğrencilerin bu değerlere yönelimlerinde diğerlerinden ayrıştığını ifade edebiliriz. Nitekim *geleneksellik* değerinde Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin Edebiyat Fakültesi öğrencilerinden anlamlı derecede farklılaştıkları görülmektedir. Edebiyat fakültesindeki Felsefe, Sosyoloji, Psikoloji ve Edebiyat gibi bölümlerin olduğu göz önüne alındığında bu bölümlerin aldıkları eğitimin geleneğe karşı biraz daha eleştirel oldukları ya da genel anlamda daha eleştirel ve yenilikçi bir yaklaşım sergilemelerinden dolayı farklılık gösterdikleri söylenebilir. Aynı şekilde İlahiyat Fakültesi ile beraber Eğitim Fakültesi öğrencilerinin de iyilikseverlik değerinde İİBF öğrencilerinden ayrıştığı görülmektedir. Bu durum da alınan eğitimin değer yönelimler üzerindeki etkisi ile açıklanabilir. İİBF'de

54 Mustafa Arslan - Esra Tunç, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimlerindeki Farklılaşmalar", *Değerler Eğitimi Dergisi* 11/26 (2013), 22-23.

55 Yemliha Coşkun - Adem Yıldırım, "Üniversite Öğrencilerinin Değer Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi* VI/1 (2009), 320-321.

56 Arslan - Tunç, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimlerindeki Farklılaşmalar", 22-23.

57 Asım Yapıcı, "Dini Grup Kimliği: Kimlik ve Dini Aidiyet", *Kimlik ve Din*, ed. Abdullah Özbek - Mustafa Macit (Adana: Karahan Kitapevi, 2016), 48-51.

verilen eğitim genel anlamda ekonomi, işletme ve yönetim sistemi üzerine odaklanmışken, Eğitim ve İlahiyat fakültelerinde verilen eğitim ve din eğitiminin odaklandığı nokta insanın davranışlarını istenen yönde değiştirmeye odaklıdır.

Sonuç olarak, üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bu araştırmada cinsiyet ve fakülte faktörünün değer yönelimlerinde önemli bir etken olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla araştırma verilerinin, farklı fakültelerdeki eğitim etkinliklerinin planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi noktasında araştırmacılara önemli katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Bunun için eğitim faaliyetlerinin değer yönelimleri üzerindeki etkilerinin daha da derinlemesine olanak sağlayan farklı araştırmalar yapılmalıdır. Lise ve üniversite gençliğini kapsayan farklı araştırmalarla bu konu daha da açıklığa kavuşacaktır. Bununla birlikte, değer yönelimleri konusu çok geniş bir kapsama sahip olduğundan konuyla ilgili yapılacak çalışmalarda farklı meslek gruplarının ve farklı kuşakların dâhil edileceği çalışmalardan elde edilen veriler alanla ilgili çalışmalara ayrıca katkı sunacaktır.

Kaynakça

- Arslan, Mustafa - Tunç, Esra. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimlerindeki Farklılaşmalar". *Değerler Eğitimi Dergisi* 11/26 (2013), 7-39.
- Aygün, Zahide Karakitapoğlu - İmamoğlu, E. Olcay. "Value Domains of Turkish Adults and University Students". *The Journal of Social Psychology* 142/3 (2002), 333-351.
- Bacanlı, Hasan. "Üniversite Öğrencilerinin Değer Tercihleri". *Eğitim Yönetimi Dergisi* 20 (1999), 597-610.
- Bruce, Steve - Yearley, Steven. *The SAGE Dictionary of Sociology*. London: SAGE Publications, 2006.
- Büyüköztürk, Şener. *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Pegem Akademi Yayıncılık, 16. Basım, 2012.
- Cantez, Esin. "Kişilik Gelişmesinde Kültür, Çevre ve Sosyo-Ekonomik Faktörlerden Etkilenme". İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tecrübi Psikoloji Kürsüsü, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, 1977.
- Coşkun, Yemliha - Yıldırım, Adem. "Üniversite Öğrencilerinin Değer Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi* VI/1 (2009), 311-328.
- Çapcıoğlu, İhsan - Akın, Mehmet. "Radikalleşmenin ve Şiddet Yönelimli Davranışların Önlenmesinde Evrensel Değerlerin Rolü". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 7/4 (2018), 3103-3111.
- Çileli, Meral. *Gençlik Değerleri Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: Ara Yayıncılık, 1990.
- Demir, Engin. "Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleği ile İlgili Değer Algıları ve Bu Değerlerin Eğitim Fakültelerinde Kazandırılmasına İlişkin Görüşleri". Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2018.
- Dilmaç, Bülent vd. "Üniversite Öğrencilerinin Öz-Anlayışları İle Değer Tercihlerinin İncelenmesi". *Değerler Eğitim Merkezi* 7/18 (2009), 9-24.
- Feather, Norman T. *Values, Achievement, and Justice: Studies in the Psychology of Deservingness*. New York: Springer, 1999.
- Fine, Gary Alan. "Enacting Norms: Mushrooming and the Culture of Expectations and Explanations". *Social Norms*. ed. Michael Hechter - Karl-Dieter Opp. 139-165. New York: Russell Sage Foundation, 2001.
- Kıran, Özgür. "Üniversite Öğrencilerinin Değer Yönelimleri (OMÜ Örneği)". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9/43 (2016), 1266-1274.
- Kilby, Richard W. *The Study of Human Values*. Lanham: University Press of America, 1993.
- Kluckhohn, Clyde. "Values and Value Orientations in the Theory of Action: An Exploration in Definition and Classification". *Toward a General Theory of Action*. ed. Talcott Parsons - Edward A. Shils. 388-433. Cambridge, MA: Harvard University Press, 5. Basım, 1962.
- Kroeber, Alfred L. - Kluckhohn, Clyde. *Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions*. New York: Vintage Books, 1952.
- Kuşdil, M. Ersin - Kağıtçıbaşı, Çiğdem. "Türk Öğretmenlerin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı". *Türk Psikoloji Dergisi* 15/45 (2000), 59-76.

- Lindeman, Marjaana - Verkasalo, Markku. "Measuring Values With the Short Schwartz's Value Survey". *Journal of Personality Assessment* 85/2 (2005), 170-178.
- Lyons, Sean vd. "Are Gender Differences in Basic Human Values a Generational Phenomenon?" *Sex Roles* 53/9 (2005), 763-778.
- Matsumoto, David (ed.). *The Cambridge Dictionary of Psychology*. New York: Cambridge University Press, 2009.
- Mehmedoğlu, Ali. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık-Değer İlişkisi (M.Ü. İlahiyat Fakültesi Örneği)". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30 (2006), 133-167.
- Mehmedoğlu, Ali Ulvi. "Din, Dindarlık ve Değerler". *İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 1/2 (2013), 173-189.
- Parsons, Talcott - Shils, Edward A. "Values, Motives, and Systems of Action". *Toward a General Theory of Action*. ed. Talcott Parsons - Edward A. Shils. 47-109. Cambridge, MA: Harvard University Press, 5. Basım, 1962.
- Partridge, Percy Herbert. *Consent and Consensus*. New York, Praeger Publishers, 1971. <http://archive.org/details/consentconsensus00part>
- Rokeach, Milton. *The Nature of Human Values*. Free Press, 1973.
- Schwartz, Shalom H. "Are There Universal Aspects in the Structure and Contents of Human Values?" *Journal of Social Issues* 50/4 (Ocak 1994), 19-45.
- Schwartz, Shalom H. - Sagie, Galit. "Value Consensus and Importance". *Journal of Cross-Cultural Psychology* 31/4 (2000), 465-497.
- Sipahi, Beril vd. *Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2008.
- Smack, Avante J. vd. "A Latent Class Analysis of Personal Values in Young Adults". *University of California Press* 3/1 (2017), 1-10.
- Tarhan, Nevzat. *Değerler Psikolojisi ve İnsan Güzel İnsan Modeli*. İstanbul: Timaş Yayınları, 9. Basım, 2016.
- Trusted, Jennifer. *Moral Principles and Social Values*. London: Routledge & Kegan Paul, 1987. <http://site.ebrary.com/id/10099408>
- Turner, Bryan S. (ed.). *The Cambridge Dictionary of Sociology*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. <http://www.credoreference.com/book/cupsoc>
- Ünal, Cavit. *Genel Tutumların veya Değerlerin Psikolojisi Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, 1981.
- Yapıcı, Asım. "Dini Grup Kimliği: Kimlik ve Dini Aidiyet". *Kimlik ve Din*. ed. Abdullah Özbolat - Mustafa Macit. 41-64. Adana: Karahan Kitapevi, 2016.
- Yapıcı, Asım vd. "Öğretmen Adaylarının Değer Yönelimleri". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 11/42 (2012), 129-151.